

„Budou Vám toho Michnu u nás závidět“ aneb Vznik české barokní knihnice v korespondenci Antonína Škarky a Dmitrije Čyževského

Kapitolka z dějin vědecké týmové práce realizované přes železnou oponu

Marie Škarpová

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Ústav české literatury a komparatistiky
marie.skarpova@ff.cuni.cz

Památce Antonína Škarky k 50. výročí úmrtí († 12. 11. 1972)

Jedním z příznačných rysů intenzivní a plodné spolupráce bohemisty Antonína Škarky (1906–1972) a slavisty ukrajinsko-ruského původu Dmitrije¹ Čyževského (1894–1977), která nakonec vyústila až ve vytvoření specifického mezinárodního edičně-vydavatelského týmu, bylo, že nejen vznikla, ale že se také téměř výhradně realizovala v korespondenci. Nešlo přitom o záměr ani jednoho z badatelů; bylo to dáno vnějšími okolnostmi, jež jim v osobním kontaktu po skoro celý profesní život zabraňovaly. Patří přitom k paradoxům osudu, že oba část svého života prožili v Praze.

I.

Slavista, filozof a literární vědec-komparatista Čyževskij přišel do Prahy v r. 1924, kdy se mu podařilo získat místo vyučujícího filozofie a ukrajinské literatury na nově založených ukrajinských exilových univerzitách, které tehdy v Praze měly své sídlo. V té době už měl za sebou tento rodák z Oleksandrie v Chersonské oblasti na Ukrajině dosti bohatý život: po studiu matematiky, astronomie, filozofie a filologie na univerzitách v Petrohradě a Kyjevě (1911–1917) vyučoval filozofii na kyjevské univerzitě, kde se v r. 1921 habilitoval. Po Říjnové revoluci byl jako aktivní člen sociálnědemokratické strany (menševiků) vězněn bolševiky a v r. 1918 jen šťastnou náhodou unikl popravě. V r. 1921 emigroval přes Polsko do Německa, kde v letech 1921–1924 studoval filozofii, mj. u Karla Jasperse a Edmunda Husserla, jehož

¹ Používáme podobu křestního jména, kterou Čyževskij ve sledovaném dvouletí 1965–1966 v korespondenci adresované Antonínu Škarkovi sám používal, přestože se v českém prostředí po r. 1989 prosadilo užívání podoby Dmytro.

doporučující dopis mu též dopomohl k získání již zmíněného místa v Praze. Čyževského působení v hlavním městě mladého Československa, kde se mj. stal členem Pražského lingvistického kroužku, nicméně ukončilo uzavření exilových ukrajinských univerzit v r. 1932 kvůli nedostatku studujících. V témže roce se mu naštěstí podařilo získat místo lektora ruštiny na univerzitě v Halle nad Sálou, kde také r. 1933 obhájil doktorskou disertaci *Hegel in Russland*. Z Halle byl nicméně v červnu 1945 donucen uprchnout před blížící se sovětskou armádou. Po krátkém působení na univerzitě v Marburgu přijal r. 1949 místo hostujícího profesora slavistiky na Harvardově univerzitě, zprostředkované Romanem Jakobsonem, protože se mu nepodařilo získat univerzitní stoličku na žádné z evropských univerzit (mj. kvůli nepravdivému podezření, že je sovětským agentem). V r. 1956 se z USA vrátil do Evropy a až do své smrti působil jako mimořádný profesor slavistiky na univerzitě v Heidelbergu, kde se stal ředitelem Slovanského institutu, a posléze i na univerzitě v Kolíně nad Rýnem.

Pouhý rok poté, co byl Čyževskij z existenčních důvodů donucen opustit Prahu, se do ní přistěhoval Škarka. Tento paleobohemista, literární historik a hymnolog byl tehdy teprve na začátku své odborné kariéry: po absolvování bohemistiky a germanistiky na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v rodném Brně (1924–1930) učil krátce na středních školách ve svém rodišti a v Trstěně a od r. 1933 tedy v Praze. Doktorát získal ještě na brněnské univerzitě (za práci *Sixt Palma Močidlanský, poeta český*) r. 1932, na podzim 1945 se habilitoval v oboru staré české literatury na Filozofické fakultě Karlovy univerzity, kde následně působil – po zrušení soukromých docentur nejprve jako odborný asistent, od r. 1952 jako docent a od ledna 1965 jako profesor – až do svého nuceného penzionování v r. 1971. Na počátku své vysokoškolské kariéry krátce vyučoval starou českou literaturu současně též na univerzitách v Olomouci (1946–1949) a Brně (1946–1951).

II.

Samo stručné vylíčení životních osudů D. Čyževského a A. Škarky naznačuje, že oba badatelé, žijící po značnou část svých profesních životů každý v jiné části politicky rozdělené poválečné Evropy, byli nuceni spolu komunikovat převážně pouze na dálku, za využití ve své době dostupných prostředků, tj. zejména zasíláním dopisů, separátů, knih a dalších odborných tiskovin poštou a přibližně od poloviny šedesátých let 20. století – jak to dosvědčuje i jejich korespondence – též prostřednictvím kolegů či studentů, jimž bylo umožněno vycestovat přes železnou oponu oddělující „východní“ socialistické Československo a „západní“ Německou spolkovou republiku.

Nepřekvapuje tedy, že za těchto okolností byl korespondenční kontakt A. Škarky a D. Čyževského nejen dlouhodobý, ale též poměrně intenzivní. Započal nejpozději v r. 1939² a po delší odmlce, způsobené zejména Čyževského pobytem v USA, trval po jeho obnovení v r. 1956 až do Škarkovy nečekané smrti v r. 1972. Z období 1939–1972 se tak dochovalo celkem 66 Škarkových a 22 Čyževského dopisů, dopisnic a pohlednic. Přitom je zřejmé, že jde pouze o fragment jejich vzájemné korespondenční výměny. Z let 1939–1943 a 1968–1972 je totiž jejich vzájemná korespondence dosvědčena pouze Škarkovými dopisy Čyževskému, a jelikož 12 z nich je formulováno jako odpověď či reakce na Čyževského dopis, dokládají tak existenci minimálně 12 dalších, dnes nezvěstných Čyževského listů. K úplnosti má tedy zřejmě blíže mnohem početnější soubor Škarkových dopisů, jakkoli ani on není kompletní (o tom svědčí např. dochovaná obálka adresovaná Škarkou Čyževskému s datem 1. 8. 1963, která však nepatří k žádnému ze známých Škarkových dopisů Čyževskému). Nicméně zároveň je zřejmé, že aktivnějším v psaní dopisů byl nepochybně Škarka. Jednak to byl on, kdo po Čyževského návratu do Evropy jejich korespondenční kontakt obnovil,³ jednak některé z jeho dopisů Čyževskému zjevně vznikly z jeho iniciativy: mají totiž charakter urgencye, dožadující se reakce na již dříve zasláný dotaz či prosbu, nebo v nich Škarka z vlastní iniciativy – aniž by o to byl Čyževským požádán – referuje o průběžném stavu prací na společném projektu.

III.

Vzájemná korespondence D. Čyževského a A. Škarky má nicméně také svou vnitřní dynamiku. Zejména Škarkovým dopisem z 1. 2. 1965, jímž začínáme i náš výbor ze vzájemné korespondence obou badatelů, totiž jejich spolupráce evidentně začala nabývat jiného charakteru, než jaký měla do té doby. Jejich korespondenční kontakt započal jako odborný dialog začínajícího paleobohemisty Škarky, pracujícího z podnětu svého učitele Stanislava Součka především na kritické edici *Amsterodamského kancionálu* a Komenského veršovaných skladbách a literárněteoretických traktátech a od první poloviny čtyřicátých let 20. století i na dalších hymnologických edičních projektech, s již renomovaným slavistou Čyževským,

² Viz dopisnici A. Škarky D. Čyževskému z 30. 10. 1939 (Oddělení rukopisů a starých tisků Univerzitní knihovny v Heidelbergu, pozůstalost D. I. Čyževského, sign. Heid. Hs. 3881C – tam i všechny Škarkovy dopisy Čyževskému). Podle údajů Literárního archivu PNP měl být součástí jím uchovávané Škarkovy pozůstalosti dopis D. Čyževského A. Škarkovi již z r. 1936 (LA PNP, fond Antonín Škarka, korespondence přijatá, Čyževskij Dmitrij Škarkovi Antonínu). Pokud nejde o mylný údaj (je totiž v rozporu se Škarkovou vzpomínkou na počátky jeho spolupráce s Čyževským v době druhé světové války – viz dopis A. Škarky D. Čyževskému z 8. 5. 1972), pak je tento dopis dnes ztracený a nejstarší dochovaný Čyževského dopis Škarkovi je datován až 2. 2. 1944 (LA 26/83/72).

³ Viz dopisy A. Škarky D. Čyževskému z 5. 9. a 26. 10. 1956.

všeobecně uznávaným hlavně pro své práce z oboru dějin filozofie a proslaveným svými nálezy do té doby nezvěstných částí Komenského zásadního filozofického díla *De rerum humanarum emendatione consultatio catholica*, jež v letech 1934–1938 učinil v knihovně Franckeho nadace v Halle. V první etapě korespondence A. Škarky s D. Čyževským byla tedy jejím hlavním tématem komeniologie a oba badatelé se v dopisech průběžně informovali o svých aktuálních (nejen) komeniologických projektech, zasílali si své publikované práce, zprostředkovali si požadované bibliografické informace, obstarávali si navzájem zápůjčky starých tisků apod. Jakkoli byla jejich učenecká komunikace zřejmě od počátku doprovázena oboustranným respektem, přesto zůstávala prakticky až do poloviny šedesátých let 20. století určitým způsobem hierarchizovaná: fungovala víceméně stále v modelu „mladší badatel (žák) reaguje receptivně na podněty staršího zkušeného kolegy-mentora (učitele)“. Teprve onen Škarkův dopis z 1. 2. 1965 tento zavedený komunikační model výrazně modifikoval. Škarka, krátce předtím jmenovaný profesorem v oboru staré české literatury, v onom dopise totiž reaguje na Čyževského podněty sice souhlasně, avšak současně přichází – zřejmě poprvé – s vlastními návrhy a nabízí spolupráci jiného typu, než jaká mezi oběma badateli fungovala doposud. Čyževskij pak na toto Škarkovo promyšlené tvůrčí gesto reagoval téměř obratem souhlasně. Jejich vzájemná korespondenční výměna, v první polovině roku 1965 mimořádně intenzivní, tak de facto dokládá formování odborného týmu na konkrétním projektu, který Škarka zformuloval na základě Čyževského podnětu: vytvoření a vydání kritické edice veškerého básnického díla Adama Michny z Otradovic.

IV.

Je signifikantní, že k tomuto ustavení vědeckého týmu takříkajíc přes železnou oponu došlo právě v oblasti editování a vydávání české barokní literatury. Oba badatele totiž spojoval nejen společný předmět odborného zájmu, barokní literatura, ale zároveň i skutečnost, že oba byli, byť každý jiným způsobem, ve své vědecké práci citelně limitováni právě zejména v oblasti ediční; také jejich publikační možnosti byly, byť u každého jinak, podstatně omezené.

Čyževskij se musel potýkat se základním problémem „západní“ slavistiky ve druhé polovině 20. století, oddělené od všech slovanských zemí železnou oponou, jímž byla velmi obtížná dostupnost primární literatury, a to především té, která byla pro totalitní režimy v slovanských zemích z různých důvodů nepřijatelná pro publikování. Čyževskij na tuto skutečnost reagoval – vedle systematického nákupu knih z německých i zahraničních antikvariátů – především plánem intenzivní vlastní vydavatelské činnosti. Pro tu se mu podařilo získat zejména Wilhelma

Finka, jehož přiměl k založení vlastního nakladatelství v Mnichově.⁴ V něm Čyževskij s Finkem zahájili v r. 1963 ediční řadu Slavische Propyläen pro vydávání děl slovanských literatur (v originálních jazycích nebo v německých překladech), a to zejména v podobě přetisků starších vydání (faksimilií), doplňovaných průvodními studiemi z pera Čyževského nebo jeho spolupracovníků (srov. Korthaase 2018, s. 85–86, 161–162). Tato Čyževského koncepce, která v edičních dějinách německé slavistiky zahájila novou etapu, později pojmenovanou jako „doba reprintů“ („Zeit der Reprints“), přitom zjevně reagovala na další dobové limity práce editora ze „západního“ bloku. Pokud totiž chtěl vytvořit původní edici, byl při získávání nezbytných textových pramenů ve většině případů zcela závislý na mezinárodní meziknihovní výpůjční službě, a tedy i na podmínkách příslušných knihovních fondů, jež nezapůjčovaly všechny knihy do zahraničí (to byl mimochodem také případ Michnových písňových tisků).⁵ V té době už sice existovala možnost objednat si fotografické reprodukce potřebných pramenů, to však bylo finančně a časově značně náročné. Proto také Čyževskij Škarku nejednou žádal o zprostředkování zápůjček (zejména starých tisků) z pražských knihovních fondů, případně o pomoc při objednávání jejich fotokopíí.

Slavista žijící ve „východním“ bloku byl zase ve své ediční práci limitován jiným způsobem. Přestože pro něho byly textové prameny nepoměrně dostupnější, šance na vydání mnohých literárních děl ve státem řízených nakladatelstvích podléhajících socialistické cenzuře byly např. vzhledem k jejich náboženské tematice nebo z jiných důvodů prakticky nulové. Ostatně sám Škarka, který měl již své zkušenosti s protektorátní cenzurou,⁶ tuto situaci výstižně popsal už v r. 1949 v dopise Josefu Vašicovi: „Budeme patrně muset zase psát jenom pro šuplík, nebudeme-li chtít lhát své přesvědčení a proti němu jednat“ (cit. dle Sládek 2010, s. 281). Záhy se také o oprávněnosti svých obav na vlastní kůži přesvědčil, když se v několika československých nakladatelstvích marně pokoušel vydat některé ze svých připravených edic staré české literatury. Podobně i jeho monografie o Fridrichu Bridelovi, dokončená v r. 1946, byla sice r. 1949 dokonce už v sazbě, ovšem již zlomená sazba byla na příkaz shora rozmetána a kniha nakonec vyšla po četných peripetiích a komplikacích teprve r. 1968.⁷

Zmiňovaný Škarkův „přelomový“ dopis z 1. 2. 1965 dokládá, že to byl právě on, kdo pochopil, že onu situaci tíživou pro editory na obou stranách železné opony lze řešit právě vzájemnou

⁴ Nakladatelství se původně jmenovalo Eidos, v r. 1965 však muselo z právních důvodů změnit jméno na Wilhelm Fink.

⁵ Viz dopis A. Škarky D. Čyževskému z 5. 1. 1967.

⁶ Viz např. dopisy A. Škarky D. Čyževskému z 25. 1. a 22. 5. 1942.

⁷ Historii Škarkových pokusů o publikování jeho bridelovské monografie rekonstruoval na základě archivních pramenů zejména ze Škarkovy pozůstalosti uložené v LA PNP M. Sládek (2010); další informace k ní obsahuje i Škarkova korespondence Čyževskému.

spoluprací, jež by využila předností každé strany: jestliže on má nesporně snazší přístup k textovým pramenům, Čyževskij zase disponuje pro něj nedosažitelnými publikačními možnostmi. Ostatně oba badatelé už v té době měli společnou trpkou zkušenost z neúspěšného pokusu o spolupráci na jiném edičním projektu, a to československé provenience: Škarka coby tajemník redakční rady pro vydávání Díla J. A. Komenského s Čyževským v r. 1964 soukromě předjednal, že se bude podílet na editování jím objevených hallských komeňan,⁸ ovšem Čyževskij nakonec ke spolupráci na přípravě příslušného svazku vůbec přizván nebyl.⁹ Při pohledu na další osudy Škarkovy michnovské edice lze jen konstatovat, že Škarkovo zhodnocení vlastní situace v dopise z 1. 2. 1965 bylo vskutku jasnozřivé: kritická edice veškerého Michnova básnického díla, na které Škarka začal pracovat již během protektorátu a která byla publikována jen díky Čyževskému a s jeho pomocí jako 22. svazek ediční řady Slavische Propyläen Finkova nakladatelství v Mnichově v r. 1968, byla v jeho vlasti vydána teprve r. 1985, kdy vyšla zásluhou Jana Lehára v nakladatelství Odeon jako 100. svazek knihovny Živá díla minulosti. Již z doby jejího tisku ve Finkově nakladatelství se sice dochovala svědectví o záměrech hned dvou československých nakladatelství – Nakladatelství České Budějovice (později přejmenovaného na Růže) z r. 1967 a nakladatelství Lidová demokracie z r. 1968 – na odkoupení části jejího nákladu a vydání edice v plně české verzi, ani jeden z nich se ovšem nepodařilo uskutečnit (viz Sládek 2010, s. 282).

Můžeme jen spekulovat, zda se Škarka ve svém návrhu z 1. 2. 1965 inspiroval Čyževského spoluprací s jiným českým paleobohemistou a paleoslavistou a jejich společným přítelem J. Vašicou, který již dříve pro knihovnu Slavische Propyläen připravil edici tzv. chersonské církevněslovanské legendy o přenesení ostatků sv. Klimenta (vyšla jako její 8. svazek právě v r. 1965). Škarkova nabídka nicméně Čyževskému výborně umožnila naplňovat jeden ze základních bodů jeho badatelského i výukového programu: překonávat dobový stereotyp „západní“ slavistiky, inklinující ke zjednodušujícímu zužování slavistiky pouze na rusistiku, cíleným představováním rozmanitosti jednotlivých slovanských literatur (Korthaase 2018, s. 91). V neposlední řadě se v týmové práci obou badatelů šťastně spojilo hned několik jejich osobnostních rysů: Čyževského organizační nadání, neúnavné nasazení pro věc a koncepční genialita na straně jedné, Škarkovo ediční mistrovství a filologická akribie na straně druhé.

⁸ Viz zejména dopis A. Škarky D. Čyževskému z 28. 9. 1964 a dopis D. Čyževského A. Škarkovi z 2. 10. 1964 (LA 26/83/77).

⁹ Také dvousvazková edice Komenského spisu *De rerum humanarum emendatione consultatio catholica* (Academia 1966) byla vydána nejen bez Čyževského účasti, ale i bez jakékoli zmínky o něm jako o objeviteli spisu (srov. též Korthaase 2018, s. 105–135).

V.

Korespondenční kontakt – jakkoli intenzivně využívaný – však zjevně ani Škarkovi, ani Čyževskému nedostačoval. Oba badatelé usilovali také o osobní setkání. K tomu ovšem došlo (poté, co z jejich plánovaného setkání v Halle nad Sálou v r. 1945 sešlo v důsledku překotných válečných událostí) teprve v červnu 1967, kdy se Škarkovi podařilo vycestovat na Čyževského pozvání na krátkodobý přednáškový pobyt na heidelberskou univerzitu.¹⁰ Jejich vzájemná korespondence dosvědčuje jen pouhá dvě následná setkání: v srpnu 1968 na VI. mezinárodním slavistickém sjezdu v Praze a v r. 1970 na komeniologické konferenci v hessenském Arnoldshainu.¹¹

Na spolupráci A. Škarky a D. Čyževského však zůstává zřejmě nejpozoruhodnější to, že navzdory všem vnějším omezením ji dokázali z podoby standardní odborné diskuse a občasné kolegiální výpomoci přetavit – a to ještě před možností osobního setkání, tedy primárně právě v korespondenci – do podoby fungujícího badatelského týmu s nespornými výsledky. I když se většina plánovaných projektů (po vydání michnovské edice v řadě *Slavische Propyläen* měl v téže knižnici vyjít výbor z lyrického díla Fridricha Bridela, rovněž edičně připravený Škarkou,¹² Škarka dále sestavil na Čyževského žádost ediční plán prvních 25 svazků pro zamýšlenou „českou barokní knihovnu ve faksimiliích“¹³ a společně plánovali edici Komenského *Přemýšlování o dokonalosti křesťanské*¹⁴ i další ediční počiny¹⁵) nakonec neuskutečnila, neboť je znemožnila Škarkova předčasná smrt v listopadu 1972, přesto již sama existence těchto projektů dokládá, že jejich týmová práce realizovaná napříč železnou oponou nesporně fungovala výborně. Oba badatelé také nepřestali hledat její optimální podobu; zejména zvažovali rozšíření již ustaveného edičně-vydavatelského týmu, jež by pomohlo vyřešit některé problematické aspekty jejich vydavatelských projektů: především se snažili zajistit, aby české knihy vydané v západním bloku byly dostupné rovněž v Československu, a současně tak mohli vyřešit problém jejich malého odbytu na Západě.¹⁶

¹⁰ Viz dopis A. Škarky D. Čyževskému z 3. 7. 1967.

¹¹ Viz dopisy A. Škarky D. Čyževskému z 25. 9. 1968 a 16. 12. 1970.

¹² Viz zejména sérii dopisů A. Škarky D. Čyževskému od července 1967 do listopadu 1968, v nichž Čyževského průběžně informoval o své práci na bridelovské edici.

¹³ Viz dopisy A. Škarky D. Čyževskému z 7. 10. 1967 a 29. 6. 1968.

¹⁴ Viz dopis A. Škarky D. Čyževskému z 3. 7. 1967.

¹⁵ Škarka měl např. napsat úvod k antologii staročeských textů plánovanou k vydání Finkovým nakladatelstvím (viz dopis A. Škarky D. Čyževskému z 23. 6. 1968).

¹⁶ V souvislosti s přípravou bridelovské edice pro *Slavische Propyläen* tak např. Škarka navrhoval: „Snad se najde pro toto dílo možnost kooperace s některým českým nakladatelstvím, aby se kniha dostala také k českému čtenáři a měla větší odbytu a byla i cenově dostupnější“ (viz dopis A. Škarky D. Čyževskému z 6. 11. 1968).

Jako ukázkou z připravovaného vydání veškeré dochované vzájemné korespondence A. Škarky a D. Čyževského zpřístupňujeme v připojeném výboru právě sérii jejich dopisů z období od 1. 2. 1965 do 21. 4. 1966, jimiž se edičně-vydavatelský tým spojující Škarkovu Prahu, Čyževského Heidelberg a Finkův Mnichov postupně zformoval, a to zejména na jeho prvním (a nakonec jediném plně zrealizovaném) projektu: kritické edici veškerého básnického díla Adama Michny z Otradovic.¹⁷ Chceme tak připomenout nejen brilantní editologické myšlení a mimořádné ediční mistrovství A. Škarky, ale též přínos D. Čyževského pro literárněhistorickou bohemistiku, jenž se ostatně zdaleka neomezoval pouze na jeho práce organizačně vydavatelské.

Literatura

Блашкив, Оксана: *Чеська і словацька культура в житті та науковій спадщині Дмитра Чижевського*. Instytut Filologii Polskiej Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach, Siedlce 2010.

Korthaase, Werner: *Dmitrij Tschizewskij als Wissenschaftler und Comeniusforscher*. Instytut Filologii Polskiej Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach, Siedlce 2019.

Lachmann, Renate: Dmitrij Tschizewskij (1894–1977) als Barockforscher. In táž (ed.): *Slavische Barockliteratur II. Gedenkschrift für Dmitrij Tschizewskij*. München 1983, s. VII–XI.

Lehár, Jan: Antonín Škarka. In: Antonín Škarka: *Půl tisíciletí českého písemnictví*. Odeon, Praha 1986, s. 445–459.

Lehár, Jan: Antonín Škarka. In: Luboš Merhaut (ed.): *Lexikon české literatury 4/1 (S–T)*. Academia, Praha 2008, s. 642–644.

Petrbok, Václav: Dmitrij Tschizewskij. In: Luboš Merhaut (ed.): *Lexikon české literatury 4/1 (S–T)*. Academia, Praha 2008, s. 1027–1033.

Rachůnková, Zdenka – Sokolová, Františka – Šišková, Renata (eds.): *Dmytro Čyževskij, osobnost a dílo*. Národní knihovna, Praha 2004.

Sieveling, Vincent: *Dmitrij Ivanovič Tschizewskij (23.03/04.04.1894 – 18.04.1977). Heidelberger Korrespondenznachlass (1945–1977). Inventar*. Stuttgart: s. t. 2008.

¹⁷ Tento výbor ze vzájemné korespondence A. Škarky a D. Čyževského zachycuje pouze první etapu celého michnovského projektu, tj. formulování koncepce edice a její vlastní přípravu. V další korespondenci (a to až do Škarkovy náhlé smrti v r. 1972) se reflektují následné práce na edici: překlad Škarkova úvodu do němčiny, sazba knihy, několikrát korektury, zaslání autorských a recenzních výtisků i problémy s distribucí knihy do ČSSR a její malý odbyt na Západě.

Sládek, Miloš: *Antonín Škarka (1906–1972). Soupis osobního fondu.* Literární archiv Památníku národního písemnictví v Praze, Praha 1995.

Sládek, Miloš: „Antonín Škarka nový a neznámý“ aneb Dobové okolnosti vydání souboru studií o Fridrichu Bridelovi. In: *Omnibus fiebat omnia. Kontexty života a díla Fridricha Bridelia SJ (1619–1680).* *Antiqua Cuthna* 4, 2010, s. 278–284.

Šolcová, Kateřina: Dmytro Čyževskij a jeho heidelberská pozůstalost. *Studia Comeniana et historica* 42, 2012, č. 87–88, s. 78–82.

Ediční poznámka

Veškerá korespondence Antonína Škarky Dmitriji Čyževskému z let 1939–1972 (59 dopisů, 6 pohlednic, 1 dopisnice a 1 obálka nedochovaného dopisu) je uchovávána v Čyževského pozůstalosti uložené v Oddělení rukopisů a starých tisků Univerzitní knihovny v Heidelbergu, sign. Heid. Hs. 3881C – korespondence přijatá, písmeno S(Š), karton 4, složka 11–13 Škarka, A. (viz Sieveking 2008, s. 37). Korespondence Dmitrije Čyževského Antonínu Škarkovi z let 1944–1967 (21 dopisů a 1 pohlednice) je uložena ve Škarkově pozůstalosti v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze (fond Antonín Škarka, korespondence přijatá, Čyževskij Dmitrij Škarkovi Antonínu, LA 26/83/72–94); nadto se dochoval strojopisný průklep Čyževského dopisu Škarkovi z 16. 2. 1965, jenž je součástí jeho zmíněné pozůstalosti deponované v Univerzitní knihovně v Heidelbergu (viz Sieveking 2008, s. 55).

Veškerá dochovaná vzájemná korespondence A. Škarky a D. Čyževského z období 1. 2. 1965 – 21. 4. 1966, kterou zde zpřístupňujeme, má podobu dopisů psaných na stroji. Jen nemnohé z editovaných dopisů obsahují též několik drobných autorských přípisků či oprav rukou; začleňujeme je do textu na příslušná místa a upozorňujeme na ně v komentářích. Všechny dopisy obou badatelů jsou vlastnoručně podepsány; v Čyževského podpisech nesjednocujeme různé podoby jeho příjmení ani kolísání v užití latinky a cyrilice. Sporadické strojopisně podtržené pasáže coby zjevně autorské v edici zachováváme. V jednom Čyževského a dvou Škarkových dopisech jsou nadto – rovněž sporadická – podtržení rukou; upozorňujeme na ně v komentářích. Dopisy řadíme chronologicky a opatřujeme je záhlavím s uvedením odesílatele a adresáta a údaji o datu a místě napsání dopisů.

V dopisech obou badatelů zachováváme kolísání ve psaní číslovek číslicí a slovem; ponecháváme rovněž uzuální či jednotně užívané všeobecně srozumitelné zkratky a zkracování slov, v ostatních případech je rozepisujeme. Zjevné chyby (překlepy) tiše opravujeme. Ve Škarkově dopise z 3. 6. 1965 emendujeme v ř. **Q**: do toho všeho] do toho všechno; v

Čyževského dopise z 27. 3. 1965 emendujeme v ř. Q: z ... knihkupectví (antikvariátu)] aus einer ... Bibliothek (Antiquariat).

Všechny Škarkovy dopisy jsou psány česky. Jejich text upravujeme podle současné pravopisné normy (zejména v interpunkci a psaní velkých písmen a slov přejatých). Veškeré Čyževského dopisy jsou psány německy; Čyževskij němčinu jako korespondenční jazyk volil záměrně, jak omluvně vysvětluje Škarkovi v nedatovaném dopise z ledna 1965, neboť se obával, že by dopis v češtině zaplnil pravopisnými chybami. Čyževského dopisy publikujeme v českém překladu Lukáše Motyčky.

Celý soubor Čyževského dopisů uložený v LA PNP uveřejnila v r. 2010 v německém originále a v překladu do ukrajinštiny O. Blaškiv (Блашків 2010, s. 310–340). Škarkovy dopisy jsou v tomto výboru zpřístupněny vůbec poprvé.

Za cenné konzultace při přípravě edice děkuji Ireně Kraitlové, Kateryně Platonové, Janu Koubovi a Václavu Petrbockovi a za vstřícnost a ochotnou pomoc při studiu Čyževského pozůstalosti pracovníkům a pracovnícím Oddělení rukopisů a starých tisků Univerzitní knihovny v Heidelbergu, v první řadě Clementu Rohfleischovi.

Vzájemná korespondence Antonína Škarky a Dmitrije Čyževského z období 1. 2. 1965 – 21. 4. 1966

AŠ → DČ, Praha 1. 2. 1965

Vážený pane profesore,

děkuji Vám za Váš dopis a poslední zprávy.¹ Navazuji na ně a zároveň přicházím s návrhy. Pořád Vám dobře nerozumím, jak má ta barokní knihovna² vypadat. Chcete v ní vydávat jenom přetisky (faksimilia?) dřívějších vydání anebo dokonce původních starých textů (např. ten Michna), anebo také zcela nové edice? Z Vašeho dopisu vyrozumívám, že aspoň ten Bridel bude z větší části nějaká fotografická reprodukce vydání Vašicových (aspoň některých).³ Jestliže pomýšlíte však na edice nové, na texty dosud nepublikované, mohl bych Vám např. nabídnout celého Michnu (tj. Česká mariánská muzika 1647, Loutna česká 1653 a Svatoroční muzika 1661), kterého mám textově (nikoli hudebně) už dávno připraveného pro tisk. Poněvadž u nás se sotva objeví zájem o takové texty, byl bych ochoten nabídnout Vám tuto edici. Bylo by to vůbec prvé vydání celého Michny básníka.⁴ Můj opis, pořízený za války, bylo by nutno opsat na nynější obvyklý rukopisný formát. Podle mého propočtu obsáhl by tento opis asi 330 stránek. Jde o to, zdali by měl být připojen také nějaký slovníček, který zatím nemám připraven, ale zato [mám] strofický rozbor všech písní. Úvod by mohl být zcela stručný. Kdybyste měl o toto vydání zájem, jsem Vám k dispozici. Rovněž tak je tomu s Komenského Presem Božím. Také ten mám připraven pro naše plánované Dílo J. A. K.⁵ Domnívám se totiž, že nehodláte v

¹ Jde o Čyževského nedatovaný dopis z ledna 1965 (LA 26/83/0092), v němž v odpovědi na Škarkův list z 5. 1. 1965 specifikuje své prosby ohledně zajištění mikrofilmů či zápujčky několika bohemikálních starých tisků, obstarání jemu nedostupných českých odborných knih a podrobněji objasňuje své ediční plány pro nadcházející rok.

² Čyževskij ve svém dopise z ledna 1965 zmínil pouze obecně ediční řadu (šlo o řadu Slavische Propyläen – viz pozn. 28), v níž pro r. 1965 plánoval vydat Bridelovy veršované skladby a jako druhý barokní svazek Michnu. Označení „barokní knihovna“ je Škarkovo, Čyževskij na ně posléze reagoval v dopise 7. 3. 1965.

³ Čyževskij v dopise z ledna 1965 vyjmenoval Vašicovy knižní edice Bridelových textů – *Co Bůh? člověk?* (B. Durych, Přerov 1934); *Rozjímání o nebi v noci na jitrní Božího narození* (Lidové závody tiskařské a nakladatelské, Olomouc 1931); *Křesťanské učení veršemi vyložené* (Exerciční dům otců redemptoristů, Frýdek 1939); *Život sv. Ivana* (Benediktinské opatství, Břevnov 1936); *Trýlístek jarní* (Akord, Brno 1943) – a Vašicova vydání ukázek z výše jmenovaných Bridelových textů v časopise *Akord* (4, 1931, č. 9 – Bridelovo číslo, s. 385–429; 10, 1942–1943, s. 22–31) a písně *Zdrávo buď, ó nemluvnátko* v časopise *Na hlubinu* (6, 1931, s. 23–24).

⁴ Pasáž „vůbec prvé vydání celého Michny básníka“ podtržena rukou, zřejmě Čyževským (podtržení je jinou barvou pera, než má Škarkův vlastnoruční podpis).

⁵ V knihnici Johannis Amos Comenii opera omnia – Dílo Jana Amose Komenského vyšel *Pres Boží* ve třetím svazku, ovšem až po Škarkově smrti (Academia, Praha 1978, s. 415–426) a jeho editorkou byla Věra Petráčková.

té třísvazkové edici Komenského⁶ vydávat původní tisk ve faksimile, a proto rád Vám poskytnu svůj opis s příslušnými poznámkami, jestliže máte o to zájem.

Vracím se ještě k Michnovi. Pokud se týká ukázek v Kalistovi,⁷ nejsou bohužel spolehlivé, je v nich mnoho chyb, dokonce i strofy jsou zkomoleny, takže podle něho neradím Vám vydávat. Rovněž Bitnar⁸ nebývá spolehlivý. Text z *Musica antiqua Bohemica*⁹ neznám.

Jestliže se mi naskytne možnost opatřit Vám Vajsův Sborník,¹⁰ jistě tak učiním, ale zatím se na zdejším antikvárním trhu nevyskytl.

Velice mne zejména zaujalo, co mi píšete o Bridelovi, totiž o té disertaci Vaší žákyně. Jsem opravdu zvědav, co objevila. Ostatně nyní už to není žádné tajemství. Do sborníku, který je uchystán na počest Vašich sedmdesátin,¹¹ napsal jsem článek „Komenského *Renuntiatio mundi* a její soudobé české literární paralely“. A jednou z těch paralel je právě také Bridelovo „Rozjímání k víře podobné všech těch, kteří opravdu se miní s světem rozloučiti“, zařazené do Života svatého Ivana. Pro toto Rozjímání se mi podařilo zjistit nespornou českou předlohu (to je ta druhá [fol. 1^v] paralela ke Komenského *Renunciaci*), kterou Bridel zčásti přejal a zčásti přebásnil. Ovšem není nemožné, že jeho česká předloha je překlad, to jsem nemohl zatím rozřešit. Snad z němčiny, ale soudím na pramen s románskou orientací. Podařilo se snad Vaší žákyni najít tento originál?¹² Velice by mne to zajímalo.

Ten Bridel je vlastně ještě zčásti můj starý dluh. Jestliže si vzpomínáte na naši válečnou korespondenci, tuším, že jsem se Vám v ní zmiňoval o tom, že jsem se tehdy věnoval studiím o Bridelovi.¹³ Byla z toho dokonce celá kniha, kterou jsem tehdy věnoval prof. Vašicovi, byla

⁶ O plánovaném třísvazkovém výboru z díla Jana Amose Komenského *Ausgewählte Werke*, jehož součástí měl být i *Pres Boží*, se Čyževskij stručně zmínil už v dopise z ledna 1965, jeho koncepci více vysvětloval až v dopisech ze 7., 18. a 27. 3. 1965 (viz pozn. 32 a 43).

⁷ Zdeněk Kalista: *České baroko* (ELK, Praha 1941).

⁸ Vilém Bitnar: *Vánoční lyrika Adama Michny z Otradovic* (Z. Bjaček, Praha 1936); týž: *Vánoční muzyka. Písňe a koledy* (B. Rupp, Praha 1940); týž: *Zrození barokového básníka* (Edice Jitro, Praha 1940, s. 357–413).

⁹ Čyževskij se v dopise z ledna 1965 zmínil o „Vánoční muzice“ ve vydání „*Musica antiqua Bohemica*“. Měl zřejmě na mysli gramofonovou nahrávku z řady *Musica antiqua Bohemica* s názvem *Czech Baroque Christmas Music. František Xaver Brix: Missa Pastoralis; Adam Michna z Otradovic: Christmas Music* (Supraphon, Praha 1962), která obsahuje ve výběru Miroslava Venhody dvě písňe z *České mariánské muziky* a dvě písňe ze *Svatočasných muziky*.

¹⁰ Josef Vajs: *Sborník staroslovanských literárních památek o sv. Václavu a sv. Ludmile* (Česká akademie věd a umění, Praha 1929). Čyževskij o obstarání této knihy Škarkou prosil v dopise z ledna 1965.

¹¹ Dietrich Gerhardt a kol. (eds.): *Orbis scriptus. Festschrift für Dmitrij Tschizewskij zum 70. Geburtstag* (W. Fink, München 1966).

¹² Jde o nepublikovanou disertaci Helgy Abretové-Braunerové *Friedrich Bridel. Ein Beitrag zur tschechischen Literaturgeschichte des 17. Jahrhunderts*, která pomohla identifikovat jako předlohu onoho Škarkou zmiňovaného českého textu 21. kapitoly spisu španělského františkána Antonia de Guevary *Hana dvora a chvála vsi* (*Menosprecio de corte y alabanza de aldea*) z r. 1539, přesněji jeho německý překlad od Aegidia Albertina *Mißbrauch des Hoff-Lebens und Lob des Landt-Lebens* (viz A. Šarka: *Friedrich Bridel nový a neznámý*. Univerzita Karlova, Praha 1968, s. 68–69).

¹³ Žádný ze Škarkových ani Čyževského listů z doby druhé světové války zmínku o Škarkových bridelovských studiích neobsahuje, jejich válečná korespondence se ovšem bohužel dochovala jen ve zjevně velice torzovitě

už vysázena a zlomena, ale nevyšla, zabránila tomu situace z doby „kultu osobnosti“. Ta kniha, nazvaná Bridel nový a neznámý (s rejstříkem skoro 300 stránek), obsahovala vesměs samé nové objevy týkající se literární činnosti Bridelovy. Mám zachovány její obtahy. Ale nevím, zdali by byl u nás o ni zájem, kdybych ji znovu nabídl k otištění, po tolika letech (měla vyjít r. 1949), ovšem s novými doplňky a úpravami. Nebyl by snad o tuto publikaci zájem u Vás? Bádání o českém baroku bylo by nepochybně zase touto knihou o značný kus dále, zejména bádání bridelovské. Potíž by byla ovšem v jazyce knihy: je psána česky. A já zase natolik neovládám němčinu, abych si v ní troufal stylizovat literární pojednání, a ani na to nemám – otevřeně přiznávám – tolik potřebného času. A tak ten spis leží bez užitku u mne.¹⁴ Mrzí mne to, ale nevím si s tím rady. Byl bych Vám velmi vděčný, kdybyste mně poradil a pomohl. Těším se na Vaše odpovědi a zdravím Vás co nejsrdečněji

Váš

Ant. Škarka

V Praze dne 1. února 1965

DČ → AŠ, Heidelberg 16. 2. 1965

Dmitrij Tschizewskij
Dr. Phil., Prof.
Univerzita Heidelberg

69 Heidelberg, 16. února 1965
Unterer Fauler Pelz 2
Tel. 24117 nebo 54453

Pan

Dr. A. Škarka

Praha 1

Národní tř. 35

Vážený pane kolego,

velmi Vám děkuji za Váš dopis. Edici Michny samozřejmě moc rád do programu již probíhajícího roku zařadím. Bridela bych pak vytiskl později. Otázkou ale je, jak sem Váš

podobě (8 dopisů a 2 pohlednice A. Škarky z období říjen 1939 – říjen 1942 a pouze jediný dopis D. Čyževského z 2. 2. 1944).

¹⁴ Bridelovskou monografii se Škarkovi nakonec podařilo vydat v r. 1968 (viz pozn. 12); k peripetiím jejího publikování viz Sládek 2010.

rukopis dopravit. Asi nejlepší by bylo, kdyby ho někdo mohl přivézt. V poslední době přijíždějí čeští kolegové do Německa často jako lektoři nebo aby přednesli přednášku. O vydání Komenského¹⁵ budeme jednat příští středu, velmi rád pak dám českým kolegům zprávu o výsledku.

Srdečně Vás zdraví a velmi Vám děkuje

Váš

Dmitrij Tschizewskij

AŠ → DČ, Praha 26. 2. 1965

Vážený pane profesore,

děkuji Vám za Vaši zprávu. Zařídím se podle ní. Hned jsem se pustil do kolace svého přepisu básnického díla Michnova. Byl pořízen za války a od té doby zase jsme o něco dál v ediční technice a rovněž já přistupuji k některým edičním otázkám jinak nežli před lety. Jakmile skončím kolaci, dám celý rukopis opsat na obvyklý nyní tiskárenský rukopisný formát a opatřím jej ještě příslušným aparátem.

Proto však potřebuji nějaké Vaše pokyny a poučení. Rozumí se samo sebou, že edice potřebuje nějakou ediční poznámku apod. Nevím však, zdali si přejete u vydání také nějaké obšírnější poučení o básnickém a literárním významu Michnově (tj. nějaký literárněhistorický úvod nebo doslov), zdali má být edice opatřena také nějakými vysvětlivkami věcnými a jazykovými, které by usnadňovaly čtenářům četbu textů, a zdali a ovšem do jaké míry má být připojen nějaký slovníček výrazů méně obvyklých. A zde jde také o problém, když edice vychází v cizině, jak mám tyto méně obvyklé výrazy chápat, jak mám být totiž podrobný, co všechno třeba vysvětlovat. Proto hlavně potřebuji nyní Vaši radu.

Poněvadž v tomto případě nepůjde o reedici, nýbrž o prvé vydání celého básnického díla Michnova, a to v německé edici, domnívám se, že všechnen doprovodný aparát (předmluva, vysvětlivky, slovníček apod.) bude muset být rovněž německý. Pak bych musel dát všechno to přeložit do němčiny, poněvadž nedovedu v ní literárně stylizovat. Anebo snad tomu tak není? Budou Vaše reedice (např. Vašicova Bridela¹⁶) mít původní český aparát? Ovšem v mém Michnovi nepůjde o reedici. Přesto se myslím můj rukopis pro tiskárnu příliš nezpozdí: text

¹⁵ Jde o plánovaný výbor z Komenského díla (viz pozn. 6).

¹⁶ Srov. pozn. 3.

Michnova díla budete moci dostat možná už do konce dubna anebo ještě dřív. O tom, jak ho k Vám dopravit, jsem zatím nepřemýšlel, ale nevím, proč by to nešlo normálně poštou. Prosím, odepište mi brzy, abych se včas podle Vašich pokynů zařídil.

S mnoha srdečnými pozdravy

Váš

Ant. Škarka

V Praze dne 26. února 1965

DČ → AŠ, Heidelberg – Köln-Lindenthal, 26. 2. 1965

D. Tschizewskij

69 Heidelberg, Klingenteichstr. 9

dne 26. II. 65¹⁷

nebo: 5 Köln-Lindenthal

Behringsstrasse 6

Vážený pane kolego!

Pan doktor Jiří Spěváček,¹⁸ lektor na kolínské univ[erzitě], kde v těchto semestrech také působím, jede zanedlouho do Prahy a potom se za několik dní vrací zase zpět do Kolína nad Rýnem. Třeba by mohl vzít rkp. edice Michny s sebou on?

Pokud by rukopis nebyl ještě zcela hotový, mohl bych ho dostat v létě? Pak by šel do tisku pravděpodobně až v červenci nebo srpnu.

V příštích týdnech obdržíte 2., opravené vydání „Pampaedia“.¹⁹ Vydání Komenského ve 3 svazcích začne vycházet také tento rok. Vyjde v něm pár nových textů (nebo přinejmenším jeden nový text).

Velmi Vás zdravím a přeji vše dobré

Váš

Dmitrij Tschizewskij

¹⁷ Datum dopsáno Čyževského rukou.

¹⁸ Jiří Spěváček (1923–1996), český historik, specialista na české dějiny vrcholného středověku, zejména na lucemburskou dynastii.

¹⁹ Johann Amos Comenius: *Pampaedia*, eds. a přel. D. Tschizewskij, H. Geißler a K. Schaller. Quelle & Mayer, Heidelberg 1965, 2., přehlednuté a opr. vyd.

AŠ → DČ, Praha 7. 3. 1965

Vážený pane profesore,

právě mne navštívil kolega Spěváček s Vaším sdělením. Vidím, že jste je psal ještě dříve, nežli jste dostal můj poslední dopis s některými mými dotazy.

Rukopis mu zatím neodevzdávám. Jak jsem Vám psal, dal jsem celý text (znovu pečlivě revidovaný a kolacionovaný) opsat, aby byl co nejdokonalejší pro tiskárnu. Je to nutné v cizině, kde přece sazeči neovládají tak dobře češtinu. Ostatně i naši v ní nadělají často mnoho chyb, když nám sázejí texty se starším jazykem.

Velice mne zajímá také Vaše trojsvazkové vydání Komenského. Co hodláte v něm všechno vydat? Naše desítisvazkové Vybrané spisy vycházejí bohužel tempem velmi pomalým. Já tam mám na starosti svazek, který má nám představit Komenského jako slovesného umělce a zároveň jako literárního teoretika.²⁰ Texty mám sice už dávno hotové, ale pořád nemám dosti klidu a času, abych zpracoval ještě někde kritický aparát. A napsal také předmluvu. Ale to už není pro mne problém.

Rukopis Michny dostanete včas. Svěřím jej některému z našich kolegů, kteří pojedou do Kolína nebo do Göttingen. Jenom mně prosím ještě brzy sdělte odpověď na mé poslední dotazy, abych se podle toho zařídil. Jestliže se ten Michna uskuteční, bude to myslím trochu senzace. Jenom škoda, že se patrně toto vydání nedostane na náš knižní trh. Budou Vám toho Michnu u nás závidět.

Se srdečnými pozdravy

Váš

Ant. Škarka

V Praze dne 7. března 1965

DČ → AŠ, Heidelberg, 7. 3. 1965

Dmitrij Tschizewskij

69 Heidelberg

²⁰ Vybrané spisy Jana Amose Komenského vycházely v letech 1958–1978 ve Státním pedagogickém nakladatelství, celkem bylo vydáno osm edic a svazek s rejstříky. Svazek VII (*Díla slovesného umělce. Výbor z projevů literárněteoretických, literárněhistorických, beletristických, esejistických, kazatelských a básnických*), který připravil A. Škarka, vyšel až po jeho smrti r. 1974.

Dr. Phil., Prof.
Univerzita Heidelberg

(Unterer Fauler Pelz 2)²¹
Tel. 24117 nebo 54453
dne 7. 3. 65

Vážený pane kolego! Srdečně Vám děkuji za Váš dopis z 26./II.

Nejprve několik slov o vydání Bridela a Michny. Část aparátu přeložíme u nás, nikoliv ovšem všechno. Také Váš úvod²² může zůstat v češtině. Na začátku knihy bude ještě krátké úvodní slovo redakce (nebo ode mne samého) v němčině. Tato předmluva (kterou napíše red[akce] nebo já) bude – dle potřeb – dlouhá 2–4 strany. Pro Váš úvod Vám dáme k dispozici zhruba 16–20 stran... Co se týče délky poznámek, nemusíte se nijak omezovat.

Za poznámky k lexiku a reáliím Vám budeme vděční. Jelikož je toto vydání určeno slavistům, není třeba více vysvětlivek, než je nutné pro české čtenáře. Kolegové, kteří u nás přednášeli (St. Králík, Havránek, P. Trost²³), Vám jistě potvrdí, že se nebojíme náročných slov[anských] textů. Vydání Bridela bude mít německé poznámky rovněž jen zčásti. Úvod k edici také asi přeložíme. Ovšem v současnosti tiskneme Vašicovu edici Legendy chersonské:²⁴ čes. text úvodu je ponechán v originále. Němečtí slavisté (Trautmann, Vasmer²⁵) se přece nikdy nebáli cizojazyčných slovanských textů, v tomtéž duchu vychovávám studenty teď i já a mnozí další kolegové.

Jedna otázka mě ale zaměstnává již nyní: rozsah edice. Formát bude nejspíš malý (8°) a rozsah básní půjde zajisté lehce zjistit. Co nevidět Vám pošlu vydání chorvatského barokního básníka Buniće-Vučičeviče.²⁶ Podle této knihy můžete odhadnout, kolik stran by mohl mít Michna.

[fol. 1^v] Je pro mne důležité, aby knihy byly finančně dostupné. Studenti kupují knihy maximálně v ceně do 20 marek. Tak např. Kijevský paterik,²⁷ který je studentům prodáván za

²¹ Závorky dopsány Čyževského rukou a Čyževským připsáno: „lépe: Slov[anský] institut, Klingenteichstrasse 9“; slovo „lépe“ podtrženo dvakrát, „Klingenteichstrasse 9“ připsáno také strojopisně na pravém horním okraji dopisu.

²² Slovo „úvod“ (v originále „Einführung“) dopsáno Čyževského rukou, namísto jím přeškrtnutého slova „předmluva“ (v originále „Vorrede“) psaného strojopisně.

²³ Stanislav Králík (1909–1987), komeniolog a dialektolog; Bohuslav Havránek (1893–1978), bohemista, slavista, jazykovědec a textolog; Pavel Trost (1907–1987), srovnávací lingvista a literární historik.

²⁴ Josef Vašica (ed.): *Die Korsuner Legende von der Überführung der Reliquien des heiligen Clemens*. W. Fink, München 1965 (Slavische Propyläen, sv. 8).

²⁵ Reinhold Trautmann (1883–1951), jazykovědec, známý zejména jako překladatel ze slovanských jazyků; Max Julius Friedrich Vasmer (1886–1962), lingvista ruského původu, žijící od r. 1921 v Německu, působil zejména na berlínské univerzitě.

²⁶ Ivan Bunić Vučić: *Gedichte*. Podle vyd. O. Puciće v almanachu Dubrovnik 1849, s úvodem Renate Lachmann. W. Fink, München 1965 (Slavische Propyläen, sv. 4).

²⁷ Dmitrij Tschizewskij (ed.): *Das Paterikon des Kiever Höhlenklosters*. W. Fink, München 1964 (Slavische Propyläen, sv. 2). Tzv. *Kyjevsko-pečerský paterik* byl jako první slovanský původní paterik vytvořen na Kyjevské Rusi pravděpodobně na přelomu 12. a 13. století po vzoru řeckých pateriků, tj. souborů

cca 18 marek (jinak ale stojí cca 22 marek), se zde prodal asi 25krát. Tuto ediční řadu²⁸ navíc objednávají knihovny v Německu a v USA. První vydání Michny samozřejmě může být dražší, ale každý arch (tj. 16 stran) prodáží knihu o 2–3 marky.

Vzhledem k tomu, že edice vyjde v řadě „Slavische Propyläen“, přemýšlím o tom, že možná zavedu ještě podtitul „Čechische Barockbibliothek“ [Česká barokní knihovna].

V „Propyläen“ vyjdou také česky psané dějiny čes. církve (rkp. z počátku 19. stol.), z nichž se čtenáři dozvědí hodně o exulantech v Braniborsku a Prusku.²⁹ Poznámky k této knize budou ovšem v němčině (a napíšu je já společně s kol. Klausem Schallerem a R. Oleschem³⁰).

Právě vyšlo 2., opravené vydání Pampaedie (zohlednili jsme v něm opravy B. Ryby³¹ a dalších čes. recenzentů). Brzy Vám knihu pošlu. Kromě toho jsme s kolegou Schallerem připravili 3svazkové německé vydání Komenského. I. svazek vyjde letos. Edice bude obsahovat několik neznámých textů, navíc také vůbec první německý překlad „Didaktiky české“.³² Katalogy s programem „Propyläen“ a informacemi o vydání Komenského Vám také brzy zašlu.

Samozřejmě že můžete rkp. zaslat poštou. Bohužel se na ni nedá vždy spolehnout, už několikrát jsem poštou obdržel knihy nebo rukopisy, které cestou navlhly, nebo je dokonce někdo polil petrolejem. Proto je opravdu lepší, kdyby rkp. přivezl některý z kolegů.

Velmi Vás zdravím a přeji vše dobré

Váš

Dm Číževskij

Co myslíte, možná by bylo dobré zmínit Michnu také jako hudebního skladatele? Protože vydavatel dělá reklamu každé knize zvlášť, mohla by kniha takto získat ještě další kupce mezi zájemci o hudbu.

hagiografických vyprávění o poustních (mnišských) otcích a jejich moudrých výroků, a stal se vzorem pro mnohé ruské pateriky.

²⁸ Jde o níže zmiňovanou knižní řadu Slavische Propyläen. Neu- und Nachdrucke mnichovského nakladatelství Wilhelm Fink, která vycházela v letech 1963–1979 pod vedením D. Číževského (ve spolupráci s Dietrichem Gerhardtem, Ludolfem Müllerem, Alfredem Rammelmeyerem a Lindou Sadnik-Aitzetmüllerovou); celkem v ní bylo vydáno 141 svazků.

²⁹ Vydání tohoto spisu, který se bohužel nepodařilo identifikovat, se nakonec neuskutečnilo.

³⁰ Klaus Schaller (1925–2015), komeniolog, profesor pedagogiky a vydavatel Komenského, s Číževským spolupracoval zejména při vydávání Komenského pedagogických spisů; Reinhold Olesch (1910–1990), slavista, zejména dialektolog, Číževského kolega z univerzity v Kolíně nad Rýnem.

³¹ Bohumil Ryba (1900–1980), klasický filolog, překladatel z latiny; z dochované korespondence B. Ryby s D. Číževským je zřejmé, že jejím hlavním tématem byla Komenského latina.

³² První svazek (nakonec celkem pětisvazkové) ediční řady Johann Amos Comenius: *Ausgewählte Werke*, vedené D. Číževským a K. Schallerem, ovšem vyšel teprve v r. 1973 – viz Johann Amos Comenius: *Ausgewählte Werke I*, ed. Klaus Schaller (G. Olms, Hildesheim – New York 1973). Svazek obsahuje výbor z Komenského pedagogických děl, vydaných jako faksimile: výběr z amsterodamského tisku *Opera didactica omnia* (1657) a z Číževským nalezeného spisu *De rerum humanarum emendatione consultatio catholica*.

DČ → AŠ, Heidelberg, 18. 3. 1965

Prof. Dr. D. Tschizewskij
69 Heidelberg
Unterer Fauler Pelz 2
Telefon 24117, 54453

dne 18. 3. 65

Vážený pane kolego,

včera jsem Vám poslal 2. vydání „Pampaedie“.³³

I. svazek německého vydání Komenského vyjde zřejmě ještě v tomto roce. Napíšu Vám, jaký je jeho obsah, jakmile budeme mít pohromadě všechny texty (obsahuje mj. Listy do nebe, Labyrint, Truchlivého, výběr ze spisu Unum necessarium – kompletní text vyšel před několika dny v Hamburku³⁴ – a ještě pár drobností).³⁵

Komenského (bude obsahovat i 2 neznámé texty³⁶) a Michnu můžeme zajisté poslat do ČSSR do knihoven jako výměnné exempláře. O tom prosím později.

Velmi Vás zdravím a přeji vše dobré

Váš D Čiževskij

AŠ → DČ, Praha 23. 3. 1965

Vážený pane profesore,

upřímně Vám děkuji za zaslání a věnování 2. vydání Pampaedie,³⁷ kterou mně pošta doručila včera, a za Váš dopis, který dostávám dnes.

³³ Viz pozn. 19.

³⁴ Johann Amos Comenius: *Das einzig Notwendige*, přel. Johannes Seeger (Agentur der Rauhen Hauses, Hamburg 1964); jde o přetisk vydání jenského nakladatelství Eugen Diederichs z r. 1904.

³⁵ Viz pozn. 32. Zmiňované Komenského útěšné spisy byly ovšem zařazeny do druhého svazku řady (viz pozn. 43).

³⁶ Ve druhém svazku řady *Ausgewählte Werke* vyšel Čiževským nově nalezený latinský překlad Komenského náboženské polemiky *Auf den kurzen (ungegründeten) Bericht ... Antwort* ze třicátých let 17. století, vydaný pod názvem *De quaestione, utrum Dominus Jesus propria virtute a mortuis surrexit* r. 1659 pravděpodobně v Amsterdamu.

³⁷ Viz pozn. 19.

Ta barokní knihovna, v které má vyjít můj Michna, bude v stejném formátu a v stejné úpravě jako Pampaedia? Texty jsem už zrevidoval a dávám je opisovat na čisto. Poznámky mám zčásti připraveny, ale ty nedají mnoho práce. Poměrně stručné budou (v tomto případě) poznámky ke kritice textu; jazykové vysvětlivky také nezaberou mnoho místa (to Komenský, zejména v próze, je o mnoho složitější), možná, že postačí diferenční slovníček, rovněž věcných vysvětlivek bude poměrně málo. Pomyslím ovšem připojit seznam použitých strofických forem a také seznam tematický a hlavních motivů. Úvodní poučení napíši podle Vašeho sdělení asi v rozsahu 16 až 20 stran rukopisu. Jakmile bude celý opis hotov, budu moci odhadnout také přibližně rozsah Michnovy edice, ovšem potřeboval bych k tomu oporu v nějakém už tištěném vydání, abych se podle něho orientoval.

Plán Vašeho výboru z Komenského mne velmi zaujal. Stále však nerozumím dobře ani ze zaslaného prospektu, ani z Vašich dopisů, zdali otisknete texty v původním znění (česky, latinsky apod.), anebo v německém překladu. A jak jste se rozhodl s tím Presem Božím? Budete ho potřebovat? Jak jsem Vám už psal, jeho text mám už delší dobu připraven pro naši kritickou edici v Díle J. A. K. Ovšem ten svazek tak brzy ještě nevyjde.³⁸ Velmi mne také zajímá Vaše sdělení, že ve výboru uveřejníte 2 neznámé texty Komenského. Je vidět, že se stále dá leccos najít. Komeniologie je jedno z nejširších polí pro badatele ještě pro mnoho mnoho let.

S mnoha srdečnými pozdravy

Váš

Ant. Škarka

V Praze dne 23. března 1965

DČ → AŠ, Heidelberg, 27. 3. 1965

Dmitrij Tschizewskij
Dr. Phil., Prof.
Univerzita Heidelberg

69 Heidelberg
Unterer Fauler Pelz 2
Tel. 24117 nebo 54453
27. 3. 65

Vážený pane kolego!

³⁸ Viz pozn. 5.

Jen pár poznámek k edicím. Barokní knihovnice nevychází³⁹ ve stejném nakladatelství jako Pampaedia; formát bude trochu menší a tisk – doufejme – lepší. Přesnější informace Vám budu schopný sdělit po brzké návštěvě Mnichova. Počet řádků Michnových děl bude pro zjištění rozsahu tisku stačit (bude stačit zaokrouhlený údaj).⁴⁰ Budou činit úvod a poznámky dohromady více než 32 nebo 48 stran?

Výbor z Komenského bude jen⁴¹ německy. Bohužel do edice nebudeme moci zahrnout některá díla, protože už německy právě vyšla (*Centrum securitatis* a *Prodromus*⁴²). Zato jsme se však rozhodli zařadit několik méně známých textů. I. svazek bude obsahovat mj. Labyrint, Pres Boží, výběr z kázání, výběr ze spisu *Unum necessarium*, Listy do nebe a několik dalších drobností. II. díl bude obsahovat mj. německý překlad *Didaktiky české* a menší pedagogic. díla.⁴³ Jak se zdá, Pres Boží už kol. Schaller obdržel.⁴⁴

V červnu zde máme slavist[ickou] konferenci (pro univ[erzitní] docenty a učitele rus. jazyka na našich gymnáziích). Pořádáme mj. i knižní výstavu. Vlastním 3 čes. unikáty (které nejsou v Tobolkovi⁴⁵). Jinak vystavujeme převážně staré rus. knihy, ale i několik polských. 2 nové čes. unikáty (z výše zmíněných) jsem koupil v jednom maďarském knihkupectví (antikvariátu).

V současnosti připravuji nová vydání emblematické literatury.⁴⁶ Bohužel neznám žádná česká díla tohoto druhu. V Praze ovšem vyšly: 1. Janowka, Petrus: *Via lactea...* tisk Klementina

³⁹ Výraz „ne“ (v originále „nicht“) podtržen červenou tužkou.

⁴⁰ Doplňujeme konec závorky.

⁴¹ Slovo „jen“ podtrženo červenou tužkou.

⁴² Johann Amos Comenius: *Centrum securitatis*, ed. Klaus Schaller. Quelle & Meyer, Heidelberg 1964 (jde o přetisk vydání A. Machera z r. 1737). Johann Amos Comenius: *Vorspiele. Prodromus pansophiae, Vorläufer der Pansophie*, ed. a přel. Herbert Hornstein. Schwann, Düsseldorf 1963.

⁴³ Jde o řadu *Ausgewählte Werke*, jež ve faksimilových vydáních zpřístupnila Komenského latinská díla v originále a česká díla v překladech do němčiny. Zmiňované svazky v ní ovšem nakonec vyšly v opačném pořadí. Jako první byl vydán výbor z Komenského latinských pedagogických děl (viz pozn. 32). S pořadovým číslem II vyšel dvoudílný svazek obsahující biografické texty (část Komenského spisu *Continuatio admonitionis fraternae de temperando charitate zelo*, Komenského dopis P. Montanovi a první německý životopis Komenského z r. 1725), dále výbor z Komenského útěšných spisů (*Listové do nebe, Renuntiatio mundi, Labyrint světa a ráj srdce, Truchlivý a Unum necessarium*), teologických statí (náboženská polemika *Auf den kurzen (ungegründeten) Bericht ... Antwort* a výběr ze spisu *De rerum humanarum emendatione consultatio catholica*) a homiletiky (čtyři kázání z lešenského souboru z r. 1636); na závěr svazku byly připojeny drobné ukázky z *Amsterodamského kancionálu* a *Clamores Eliae* – viz Johann Amos Comenius: *Ausgewählte Werke. 2/1,2*, ed. Klaus Schaller (Georg Olms, Hildesheim – New York 1976). *Pres Boží* ani německý překlad *Didaktiky české* v knihovnici *Ausgewählte Werke* nakonec vydány nebyly.

⁴⁴ Jde pravděpodobně o mikrofilm starého tisku Komenského *Presu Božího*, o nějž žádal D. Čyževskij A. Škarku prostřednictvím S. Králíka, Škarka jeho obstarání a zaslání přislíbil v dopise z 5. 1. 1965.

⁴⁵ Zdeněk Tobolka – František Horák – Bedřiška Wižďálková (eds.): *Knihopis českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce XVIII. století. I, II* (Komise pro knihopisný soupis českých a slovenských tisků až do konce XVIII. století, Praha 1925–1967).

⁴⁶ Čyževskij založil s Ernstem Benzem ediční řadu *Emblematisches Cabinet*, v jejímž rámci v nakladatelství G. Olms vyšlo od r. 1969 minimálně 17 svazků faksimilí raněnovověkých emblematických tisků, tj. dobově oblíbených bimedialních útvarů vesměs alegorického charakteru, založených na rovnocenné pozici slova a obrazů.

1740.⁴⁷ 2. Senftleben: Philosophia moralis. Praha 1683.⁴⁸ Bohužel jsem tyto tisky neměl možnost vidět.

S přátelskými pozdravy – Váš

Дмитрий Чижевский
(Dmitrij Tschizewskij)⁴⁹

DČ → AŠ, Heidelberg 3. 4. 1965

Dmitrij Tschizewskij
Dr. Phil., Prof.
Univerzita Heidelberg

3. duben 1965⁵⁰
69 Heidelberg
Unterer Fauler Pelz 2
Tel. 24117 nebo 54453
lépe: Slovanský institut
69 Heidelberg
Klingenteichstr. 9

Vážený pane kolego! Chtěl bych dnes stručně odpovědět na Váš dopis z 1. února.

Jedu nyní do Mnichova a pokusím se zjistit situaci, pokud jde o vydání Vaší knihy o Bridelovi.⁵¹ Je dokonce možné, že by vyšla česky, ale jinak bychom mohli alespoň část knihy (přehled dosavadního stavu bádání) přeložit do němčiny.

O tom Vám napíšu samozřejmě později.

Michnu vydat lze.

Přeji vše dobré!

S přátelským pozdravem

Dmitrij Čiževskij
(Dmitrij Tschizewskij)⁵²

⁴⁷ Viz BCBT09712.

⁴⁸ Viz BCBT41824.

⁴⁹ Vlastnoruční podpis psán cyrilicí, pod ním strojopisem uvedeno jméno latinkou.

⁵⁰ Datum dopsáno Čyževského rukou, „3. duben“ podtrženo.

⁵¹ Tj. Škarkovy monografie *Fridrich Bridel nový a neznámý* (srov. též pozn. 14).

⁵² Pod vlastnoručním podpisem připojeno v závorce jméno psané strojopisně.

AŠ → DČ, Praha 14. 4. 1965

Vážený pane profesore,

děkuji Vám za Vaši poslední zprávu. Také já jsem na Vás pamatoval. Ve svém dopise ze dne 27. 3. psal jste mně, že připravujete novotisky emblematické literatury, ale že neznáte bohužel české práce tohoto druhu. O dvou takových jste se také zmiňoval, a to o práci Janovkově a Senftlebenově, které vyšly v Praze. Jak jsem zjistil, jsou obě v pražské Univerzitní knihovně. Ale hlavně Vás asi potěší, že se Vám obě tato díla zapůjčí k studiu do Heidelberku, jak mně slíbila ředitelka rukopisného oddělení dr. Emma Urbánková. Objednejte si je tedy prostřednictvím Vaší univerzitní knihovny z naší Státní knihovny ČSSR – Univerzitní knihovna, Rukopisné oddělení, k rukám dr. E. Urbánkové. Knihy se zpravidla půjčují na dobu jednoho měsíce, ale bylo mně slíbeno, že se Vám povolí lhůta 2 měsíců. Necht' tedy hned heidelberská U[niverzitní] k[nihovna] požádá o výpůjčku na tuto dobu. Zároveň Vám sdělují příslušné signatury těchto starých tisků: 1) Petrus Janowka, Via lactea... 1740, sign. 49 F 73; [2)] Joannes Senftleben, Philosophia moralis... 1683, sign. 49 G 17.*)

První spisek má celkem 15 rytinek, druhý 36. Jistě Vás budou zajímat. Marně si vzpomínám na spisy podobného druhu. Jakmile v budoucnu na nějaký takový přijdu, nezapomenu Vám o tom podat zprávu, když vím, že se o to zajímáte.

Michna bude již celý na čisto přepsán, totiž zatím jenom text, který je ovšem hlavní částí edice a zároveň nejobsáhlejší. Jakmile dostanu celý opis, budu Vám moci také sdělit, kolik to celkem vydá veršů. Ale bude to poměrně dost, poněvadž jde celkem o 197 písní, ovšem nestejně dlouhých. Poznámky budou celkem stručné. No, ale přece nebude to malý svazek, jak zatím odhaduji, jistě obsáhne přes 400 stran. Záleží ovšem na formátu, na druhu písma a na typografické úpravě.

Jestliže budete někdy něco z našich knihoven potřebovat anebo jakékoliv informace, které potřebujete k své práci, napište mně, rád Vám vždycky podle svých možností i známostí vyhovím a poradím.

S mnoha srdečnými pozdravy

Váš

Ant. Škarka

V Praze dne 14. dubna 1965

*) Jsou tu ještě jiné práce obou autorů, ale jenom texty bez rytin. Pro Vás tedy bez významu.⁵³

AŠ → DČ, Praha 3. 6. 1965

Vážený pane profesore,

po menší odmlce se zase hlásím, a to se svým slíbeným Michnou. S textem jsem celkem hotov. V prepise to je 366 stran. S další prací jsem se však hodně zdržel. Nepředpokládal jsem totiž, že se na mne naválí tolik úředních povinností, pro které budu muset všechno ostatní odsunout. Kromě toho necítím se v poslední době zcela zdrav, jsem příliš nervově vyčerpan, takže nemohu tak rychle pracovat jako dříve. Do toho všeho přišlo ještě malování bytu, to znamenalo také hýbat s částí mé knihovny atd. Dovedete si asi představit, co to znamená, člověk z toho málem dostává šok, když se v tom všem musí přehrabovat a zase to urovnávat. A nyní nás zase čeká období všelijakých zkoušek a jiných závěrečných prací na fakultě.

Začínám se obávat, že se mi asi nepodaří celý rukopis Michny dokončit včas. Zbývá ještě zpracovat poznámkový aparát a napsat předmluvu. Leccos mám z toho na nečisto v rukopise, mnohé musím ještě zjišťovat a doplnit.

S jedním takovým místem nevím si rady a prosím Vás o pomoc. Týká se to písňě označené Mariánský rytíř, kterou Michna otiskl v České mariánské muzice, a to strofy 7: Nikdy žádný tak statečně / nešel a kráčel bezpečně / po květném poli a lukách / jako Jaspis všechněch mukách. Rady si nevím se slovem Jaspis (originál má Yaspis) nebo jaspis. Název a představa kamene se mi tam nehodí smyslem, aspoň si to nedovedu vyložit z toho, co o jaspisu vím. Ale možná, že je to jméno vlastní, snad z nějakého rytířského [fol. 1v] románu anebo básně. Byl bych Vám velmi vděčný za každou radu nebo upozornění.⁵⁴

Zároveň bych Vás prosil o laskavou zprávu, do kdy potřebujete celý rukopis. Kdybych viděl, že mi nebude možné ani nejposlednější možný termín splnit, musel by můj Michna vyjít až

⁵³ Celá poznámka připsána Škarkovou rukou.

⁵⁴ Škarka nakonec příslušné místo v edici komentoval takto: „Obrazný smysl tohoto verše není zcela průhledný. Patrně je tu nějaký symbolický vztah k biblickému drahému kameni jaspisu připomínanému v Ex 28,18 a zejména v Janově Apokalypse (21,11.18.19) při popisu nebeského Jeruzaléma. Základním kamenem jeho hradeb a zdí je právě jaspis. Připisovala se mu zázračná moc. Matouš Konečný ve spise *Theatrum divinum*, to jest *Divadlo Boží*, 1616, str. 251, poučuje např. o jaspisu, že „odpírá jedu a vyznamenává se tvrdostí svou stálost, protože první jest položen v základu města Božího.“ Zdá se, že i Michnovi je jaspis právě symbolem a znakem t[ř]vdosti a stálosti, ctností a vlastností, kterými musí vynikat mariánský rytíř. Asi tu působila též barevná asociace: zelená barva jaspisu a luk“ (Adam Michna z Otradovic: *Das dichterische Werk*, ed. Antonín Škarka. W. Fink, München 1968, s. 298. *Slavische Propyläen*, sv. 22).

později jako 2. číslo barokní knihovny. Ani nevíte, jak mne to mrzí, že nastalo toto nepředvídané zpoždění, a to dokonce pro práce, které nemají ten význam, ale muselo se jim dát přednost jako úředním. Jakmile se jenom trochu uvolním a uklidním, hned se do toho Michny pustím. Moc mi na tom záleží, aby vyšel co nejdříve, ale ovšem také co nejdokonaleji. Nechci to odbýt.

Těším se na Vaši odpověď a srdečně Vás zdravím

Váš

Ant. Škarka

V Praze dne 3. června 1965

AŠ → DČ, Praha 19. 12. 1965

Vážený pane profesore,

děkuji Vám srdečně za zasláný separát Vaší stati z publikace „1050 Jahre Herborn“.⁵⁵ Chystal jsem se Vám ostatně napsat a prolomit naše delší odmlčení. Od svého posledního dopisu, v kterém jsem Vám oznamoval neradostnou zprávu, že jsem se s Michnou pozdržel tak, že s ním nebudu zavčas hotov pro Vaši barokní knihovnu, jsem nezahálel. Mohu Vám nyní oznámit lepší zprávu, že jsem konečně Michnu (všechno, co jako básník složil) vlastně dokončil. Hotov je celý text a komentář k němu, zbývá zpracovat ještě dva rejstříky, vlastně jenom jeden, a to rejstřík témat a motivů jeho písní, poněvadž abecední rejstřík všech citovaných a vydávaných písní je hotov a třeba jej jenom přepsat, a zbývá napsat ještě úvodní studii o Michnovi básníkovi a jeho významu pro českou literaturu.

Jsou tu však tyto problémy. Neovládám němčinu tak, abych si v ní troufal literárně stylizovat a vyjadřovat takové jazykové jemnosti, jaké bylo třeba v komentářích jazykových. Překlad mé úvodní stati ani překlad vysvětlivek věcných koneckonců nebude zvláštním problémem. To se snadno zvládne. Jde jenom o vysvětlivky interpretující Michnův jazyk, hlavně lexikon. Kdybych se nebál, že tím kniha příliš naroste (i tak bude hodně obsáhlá), navrhol bych toto řešení: aby se ponechaly u těchto jazykových komentářů mé české vysvětlivky, tj. moderní slova nebo moderní způsob vyjádření, jimiž interpretuji Michnovy výrazy a obraty, ale připojil

⁵⁵ Dmitrij Tschizewskij: Comenius und Herborn. In: *1050 Jahre Herborn. Vorträge zur Geschichte Herborns 1964*. Geschichtsverein Herborn, Herborn 1965, s. 59–67.

k tomu též německý překlad těchto slov. Anebo nabízí se ještě také toto řešení: že by se tyto jazykové interpretace ponechaly veskrze v českém znění (vždyť jde přece o publikaci pro bohemisty, Michnu v původním znění může číst jenom ten, kdo rozumí česky!) a překládaly by se jenom mé věcné vysvětlivky, vztahující se např. k historii písně, k její formě, k tématu a vůbec ke všemu, co je potřeba modernímu čtenáři nějak vysvětlit. Je to, připouštím, řešení poněkud nezvyklé, ještě tuším nikde nevyzkoušené, ale ne neodůvodněné povahou a účelem Vaší barokní knihovny, která přináší texty v jejich původním znění a nemá být učebnicí češtiny, nýbrž podkladem pro studium literárněhistorické (ovšem i lingvistické zároveň) především. Rád vyslechnu Váš názor.

[fol. 1^v] Zároveň Vám mohu oznámit, že bych mohl pro některý příští svazek připravit také vydání Zdoroslavička Felixe Kadlinského, který by si také zasloužil publikování a který by nebyl takovým problémem jako Michna. Zrevidoval bych si jeho opis, který mám hotov, a dal bych jej opsat pro vydání.⁵⁶

Velmi mne nyní zaměstnává příprava edice Díla J. A. Komenského, které, jak víte, má vydávat ČSAV. Na prvním svazku mám totiž také přímou účast nejen jako redaktor, ale také jako vydavatel některé části: O vycházení a zapadání přednějších hvězd oblohy osmé (z leningradského sborníku) a Epistuly ad Montanum (zde jako komentátor).⁵⁷

A konečně bych měl ještě dotaz, zdali už vyšel Váš jubilejní sborník *Orbis scriptus*,⁵⁸ jehož prospekt jste mně svého času poslal. U nás aspoň o něm nic nevíme. Ovšem veliký rozsah patrně pozdržel jeho vydání. Vypsal jsem Vám své starosti a problémy, a nerad bych Vám jimi zachmuřil blížící se Vánoce a konec roku. Přeji Vám, abyste vánoční svátky strávil v pohodě opravdu sváteční a vánočně radostné, a do nového roku především hodně zdraví, chuti do práce a mnoho dalších badatelských úspěchů a osobní spokojenosti ze všeho.

S mnoha srdečnými pozdravy

Váš

Ant. Škarka

V Praze dne 19. prosince 1965

⁵⁶ Srov. též Čyževského dopis z 8. 2. a Škarkův dopis z 24. 2. 1966. *Zdoroslaviček* Felixe Kadlinského nakonec vyšel v edici Milana Kopeckého v r. 1971 v nakladatelství Filozofické fakulty Univerzity J. E. Purkyně (nynější Masarykovy univerzity) v Brně.

⁵⁷ Antonín Škarka (ed.): *Johannis Amos Comenii opera omnia – Dílo Jana Amose Komenského I*. Praha, Academia 1969. Vedle zmiňovaných titulů (dílo *Epistula ad Montanum* připravil Škarka společně s Julií Novákovou, spisek *O vycházení a zapadání přednějších hvězd oblohy osmé* s Františkem Linkem) se Škarka edičně podílel (s Jiřím Daňhelkou a Karlem Hádkem) ještě na spisech *Theatrum universitatis rerum a Amphitheatrum universitatis rerum*. Svazek nadto obsahuje také díla *Problemata miscellanea; Sylloge quaestionum controversarum; Mapa Moravy a Moudrost starých Čechů*, které edičně připravili Karel Kuchař, Julie Nováková, František Svejkský a Rudolf Šrámek.

⁵⁸ Viz pozn. 11.

DČ → AŠ, Heidelberg 8. 2. 1966

D. Tschizewskij

dne 8. II. 66

Slov[anský] institut univ[erzity]

69 Heidelberg

Klingenteichstr. 9

Vážený pane kolego!

Srdečně Vám děkuji za velmi dobrou zprávu, že edice Michny je již hotová. Problémy, o nichž jste psal ve svém posledním dopise, zde můžeme vyřešit bez větších potíží. České vysvětlivky, týkající se např. jednotlivých slov, můžeme samozřejmě ponechat česky. Předmluva, příp. doslov (záleží na Vašem přání, jestli chcete, aby Váš text byl umístěn na začátek knihy nebo na její konec) by ale měly být přeloženy do němčiny, což uděláme my a pošleme Vám překlad ke kontrole. Protože se o barokním básnictví konečně začíná mluvit i v kontextu rus. literatury, vzbudí naše edice na slavistickém kongresu⁵⁹ zajisté rozruch.

O Zdoroslavičku se budeme muset ještě poradit. Raději bych ještě dříve vydal nějaké původní dílo čes. barokní literatury. Kadlinského přebásnění by – především u germanistů – opět probudilo ještě místy živý názor, že čes. literatura vycházela především z překladů z němčiny.⁶⁰ Na vydání Komenského se těším. Bohužel se náš plán vydat ve třech svazcích německé překlady vybraných děl – především takových, která nejsou v německém kontextu známá nebo jejichž překlady vyšly již před dlouhou dobou [fol. 2^a] (mám pro tento účel velmi dobrého nakladatele) – trochu pozdržel v důsledku prodražení tisku.

⁵⁹ Jde o VI. mezinárodní slavistický sjezd, konaný v Praze 7.–13. 8. 1968; srov. též Škarkův dopis z 21. 4. 1966.

⁶⁰ Čyževskij zde naráží na interpretaci české (zejména) středověké literatury jako součásti celoevropského kulturního transferu od západu na východ, jež byla zejména od třicátých let 20. století německou nacistickou vědou vykládána jako doklad kulturní odvozenosti a závislosti české, resp. slovanské literatury/kultury na původní, vyspělejší literatuře/kultuře německé, resp. germánské.

Poté co jsem dal do tisku dvě knihy (srov[návací] dějiny slov[anských] literatur a dějiny rus. literatury 19. stol., svazek 2⁶¹), pracuji teď na různých drobnostech. Později se chci pokusit napsat malé dějiny čes. literatury.⁶² Doufám, že do té doby ale ještě navštívím Prahu.

Sborník k mým 70. narozeninám⁶³ se právě tiskne a měl by vyjít během 4 týdnů. Alespoň v to doufám: na mnohé články se už těším.

Posílám velmi srdečné pozdravy a přání do nového (již značně pokročilého) roku

Váš

ДМ Чижевский

Doufám, že budu mít text Michnovy edice již brzy u sebe. Třeba by mohl rkp. dovést kol. Patočka (vždyť u nás 18. bude mít přednášku – v současné době přednáší na univ[erzitě] v Mohuči).⁶⁴

ДЧ

AŠ → DČ, Praha 24. 2. 1966

Vážený pane profesore,

⁶¹ Dmytro Čyževs'kij: *Vergleichende Geschichte der slavischen Literaturen. Sv. 1 Einführung. Anfänge des slavischen Schrifttums bis zum Klassizismus. Sv. 2 Von der Romantik bis zur Moderne.* W. de Gruyter, Berlin 1968. Dmytro Čyževs'kij: *Russische Literaturgeschichte des 19. Jahrhunderts. Sv. 2 Der Realismus.* W. Fink, München 1967.

⁶² Čyževského záměr napsat dějiny české literatury dosvědčuje také jednak dopis Zdeňka Kalisty D. Čyževskému z 10. 1. 1966, v němž Kalista s odkazem na dopis Hanse-Jürgena zum Winkela z 2. 12. 1965, od něhož tuto zprávu získal, nabízel Čyževskému pomoc s obstaráváním přípravných materiálů v Praze, jednak dopisy A. Škarky D. Čyževskému ze 7. 10. a 21. 12. 1967, v nichž Škarka sliboval Čyževskému pomoc při koncepci jím plánovaných „Dějin staré české literatury“ a sděloval mu některá svá doporučení. O tom, že Čyževskij žádné dějiny české literatury nakonec nenapsal, svědčí zejména jeho korespondence s nakladatelstvím Wilhelm Fink, dokládající jeho následný plán vydat Škarkova skripta *Nástin dějin české slovesnosti v obdobích před rozkladem feudalismu I. Od počátků do sedmdesátých let XV. století* (Praha, SPN 1955, 2. vyd.) – viz dopis V. Sievekinga D. Čyževskému z 5. 12. 1972, v němž Sieveking potvrzuje, že nakladatelství je připraveno vydat Škarkovy dějiny staročeské literatury („Geschichte der alttschechischen Literatur“), ovšem pokud nebude muset platit překladatelské honoráře. Čyževského největším bohemistickým dílem tak zůstává souborné vydání studií o české literatuře *Kleinere Schriften. Sv. 2 Bohemica* (W. Fink, München 1972).

⁶³ Viz pozn. 11.

⁶⁴ Jan Patočka (1907–1977), významný českých filozof-fenomenolog, jemuž bylo ve druhé polovině šedesátých let 20. století umožněno absolvovat několik přednáškových pobytů ve Francii, Belgii a Německu. S D. Čyževským se seznámil už za Čyževského působení v Praze, nejpozději na začátku třicátých let 20. století (srov. Jan Patočka: *Korespondence s komeniology II*, eds. Věra Schifferová a Ivan Chvatík. OIKOYMENH, Praha 2011, s. 342).

upřímně Vám děkuji za Váš dopis. Měl jsem totiž o Vás nějaké divoké zprávy, že jste v Americe, a dokonce že se tak brzy nevrátíte, ale jak vidím z Vašeho listu, už jste se zase vrátil a pouštíte se čile do nových prací a podniků.

Má edice celé dochované a známé Michnovy poezie je konečně přece hotova, dokončuji jenom ještě předmluvu, která ovšem dá poněkud více práce, nežli jsem původně myslel, poněvadž se pohybuji v terénu ještě neprobádaném a podnikám v něm nejen první průzkum, ale musím se pokusit i o jakousi předběžnou syntézu, abych čtenářům představil Michnu jako básnickou osobnost, a ne jenom jako literární problém. V poznámkách sice stále ještě tu a tam něco vybrušuji, poněvadž, jak sám víte z vlastní praxe, nikdy nejsme hotovi, pořád lze něco doplňovat. Zbývá také ještě napsat několik rejstříků, ale to je už víceméně práce mechanická. Zbývá však problém, jak Vám rukopis co nejdříve a nejjistěji dodat. Kolega Patočka byl už v té době, kdy jsem dostal Váš dopis, v Německu, toho jsem tedy o tuto laskavost požádat nemohl. Ale vrátí se nám do Prahy počátkem března kolega Kamiš, který přednáší letos na univerzitě v Göttingen.⁶⁵ Doufám, že mi neodepře vzít rukopis s sebou a odeslat Vám jej v Německu poštou. Vráti se ovšem do Německa až počátkem dubna, ale snad to nebude tak velké zdržení pro zamýšlený tisk a hlavně pro všechny nutné překlady a úpravy do němčiny. Ponechávám na Vás, abyste sám podle své úvahy rozhodl po prostudování rukopisu, co by bylo vhodné a zejména nutné překládat. Nepochybné je to o průvodní studii o básnickém díle Michnově.

Nebylo by také pro odbyt edice vhodné, kdybych zde požádal hudebního odborníka o napsání krátkého poučení o hudebním významu Michnově, zejména se vztahem k jeho písním, a o pořízení edice některých jeho písní po hudební stránce? Zařídím se podle Vaší odpovědi. To by byl ovšem už jenom jakýsi dodatek, který by bylo popřípadě možno zaslat Vám dodatečně.

[fol. 1^v] Pokud se týče edice Kadlinského Zdoroslavíčka, kterou jsem Vám nabízel pro další svazek Vaší plánované barokní edice, uznávám, že by to mohlo svádět k určitému podceňujícímu pohledu na českou barokní poezii, když jde vlastně o překlady a parafráze Fr. Spea. Nabízím proto jinou možnost. Mám také zhruba přepsáno celé lyrické dílo Bridelovo, tj. především básně Co Bůh? Člověk?, Rozjímání sv. Ignacia, Hodinky o sv. [arciotci] Ignaciovi, Hodinky o sv. [otci] Františku Xav[eriovi]; Jesličky; Stůl Páně a ještě nějaké drobnosti. Šlo by ovšem jenom o edice básnických textů, nikoli traktátové prózy (např. v Stolu Páně). Epika Bridelova, tj. jeho veršovaný katechismus, mohla by vyjít v jiném svazku. Tu však nemám připravenou.

⁶⁵ Adolf Kamiš (1915–1991), bohemista a slovakista, jazykovědec zabývající se zejména historickou dialektologií a lexikografií; v letech 1965–1968 působil jako lektor českého jazyka na univerzitě v Göttingen.

Prosil bych Vás také o laskavou zprávu, zdali víte, kde se dochovalo prvé vydání (1663) Komenského spisu *Letzte Posaun über Deutschlandt* a také jeho patisky nebo reedice, ale ty už myslím od Komenského nepocházejí. My zde máme jenom vydání z r. 1664. Pro Dílo J. A. K. potřebujeme ovšem pracovat s vydáním autorským. Tuším, že také Vy máte tento spis ve své knihovně, ale myslím rovněž patisk.

Těším se na Vaše zprávy a doufám, že konečně přece dostanete co nejdříve mého Michnu, a srdečně Vás pozdravuji

Váš

Ant. Škarka

V Praze dne 24. února 1966

DČ → AŠ, Heidelberg s. d.

Prof.⁶⁶ Dr. D. Tschizewskij⁶⁷

69 Heidelberg

Unterer Fauler Pelz 2

Telefon 24117, 54453

Vážený pane kolego!

Také si myslím, že nám bude stačit, když rkp. pošlete do května. Kol. Kamiše pak prosím, aby rkp. poslal doporučeně.

O příspěvku o Michnově hudbě, třebaš jen drobném, budu přemýšlet. Samozřejmě je to velmi důležité, tím spíše, že desku s jeho hudbou už lze koupit i v Německu (jde o desku „Supraphon“ SUA 10451).⁶⁸

Svoje exempl[áře] spisu „Posaune“ považuji za originální tisky, podobný exempl[ář] vlastní i knihovna někdejšího jáchymovského gymnázia v Berlíně a 2 exempl[áře] má knih[ovna] Frankeho nadace v Halle. – Zdá se mi ale přesto pravděpodobnější, že originální tisk (ve špatné němčině! s chybějícími přehláskami!) vyšel v Amsterdamu u Anthonia de Roy roku 1663.

⁶⁶ „Prof.“ připsáno Čyževského rukou.

⁶⁷ Na pravém okraji řádku připsáno tužkou Škarkovou rukou „březen 1966“.

⁶⁸ *Czech Baroque Christmas Music. František Xaver Brixl: Missa Pastoralis; Adam Michna z Otradovic: Christmas Music* (Supraphon, Praha 1962).

Jeden exemplář je uložen v knihovně Harvard College.⁶⁹ Srov. moji noticku „A Contribution to the Bibliography of Comenius“ v „Harvard Library Bulletin“ VI (1952), č. 2,⁷⁰ taktéž v „Zeitschrift f[ür] slav[ische] Philologie“ XXI (1952), sešit 2.⁷¹

Z Harvardu určitě pošlou fotokopii. Je možné, že obě vydání jsou v jistém smyslu „autorizovaná“.

Co se týká tisku Bridela, bylo naším úmyslem vydat faksimile Vašicových edic⁷² fotograficky.⁷³ V jedné zdejší dizertaci⁷⁴ lze každopádně nalézt řadu menších, nikoliv nezajímavých doplnění k Vašicovým publikacím. Reprinty jsou samozřejmě mnohem levnější. Musíme se o této věci ještě poradit.

S přátelským pozdravem

Váš

Dm Čiževský

AŠ → DČ, Praha 21. 4. 1966

Vážený pane profesore,

konečně tedy mohu říci: Chvála Bohu! Můj Michna je hotov, zrovna dnes jsem jej odevzdal kol. Kamišovi, který zítra odjíždí do Göttingen, aby Vám jej jistější cestou odtamtud odeslal do Heidelberka. Když jsem se té edice ujímal (mohu říci, že s radostí), netušil jsem, že mi zabere více času, nežli tomu běžně u podobných edic bývá. Bohužel nebylo mně možné soustředit se

⁶⁹ Editoři spisu *Letzte Posaun über Deutschland* S. Králík a A. Molnár nakonec pracovali se třemi (pro ně dostupnými) exempláři jeho tří známých vydání: amsterodamským vydáním z r. 1663 (exemplářem z knihovny Frankeho nadace v Halle nad Sálou, sign. 102 F 14) a dvěma (textově neidentickými) vydáními z r. 1664, jež obě vyšla bez udání tiskaře i místa vydání (exemplářem z knihovny Frankeho nadace, sign. 116 F 6, a exemplářem z Knihovny evangelické církve v Levoči, sign. 13.806) – srov. *Letzte Posaun über Deutschland*, eds. Stanislav Králík a Amedeo Molnár. In: Oldřich Říha (ed.): *Johannis Amos Comenii opera omnia – Dílo Jana Amose Komenského. Sv. 13*. Academia, Praha 1974, s. 95–154, zejm. 140–141. Exemplář berlínský ani harvardský vydání z r. 1663 ani druhý hallský exemplář vydání z r. 1663, jež získal do vlastnictví Čiževskij, editoři v komentáři edice nezmiňují, ačkoli Čiževskij v níže uvedené noticce (editory rovněž nezmiňované) upozorňuje, že hallský a harvardský exemplář vydání z r. 1663 nejsou typograficky identické: harvardský exemplář považuje za typograficky mnohem pečlivější, a zvažuje, že jde o patisk (který jistě nevyšel v Amsterdamu a snad byl vydán i mnohem později než v roce uvedeném na jeho titulním listě).

⁷⁰ S. 250–252.

⁷¹ Ein Beitrag zur Bibliographie der Comenius-Drucke, s. 270–272.

⁷² Viz pozn. 3.

⁷³ Čiževskij ovšem nakonec své rozhodnutí změnil a přijal i tuto Škarkovu nabídku, jak je zřejmé ze Škarkova dopisu z 3. 7. 1967. V dalších dopisech pak Škarka Čiževského průběžně informoval o své práci na bridelovské edici, bohužel ji však nakonec nestihl dokončit (fragment edice s názvem *Fridrich Bridel: Výbor z díla* je uložen v LA PNP, fond Antonín Škarka, rukopisy vlastní – opisy a edice).

⁷⁴ Viz pozn. 12.

jenom na Michnu, přicházely časté povinnosti jiné, úřední i neúřední, které nebylo možno odkládat. Ale už je to všechno překonáno.

Až si prohlédnete rukopis, rozhodněte prosím sám, co se musí přeložit do němčiny: je to nepochybně úvodní studie (s poznámkami a bibliografií), zdali také něco z poznámkového aparátu nebo z rejstříků a přehledů, nechci a nemohu posoudit.⁷⁵ Kdo ovšem bude číst Michnu v originále, musí znát dobře česky a porozumí proto také myslím všem mým výkladům v oddíle poznámek. Vysvětlivky jazykové jsou vypracovány co nejúsporněji, asi na téže úrovni, jakou předpokládáme pro naše inteligentní čtenáře takových památek. Jestli se však domníváte, že je některý jazykový výklad zbytečný, že by i bez mého upozornění čtenáři správně otištěnému textu porozuměli, nenamítám, abyste jej vypustil, škrtl, poněvadž já sám nemohu dobře posoudit jazykovou⁷⁶ vyspělost čtenářů a badatelů, pro které se Michna v německé edici vydává.

Rovněž prosím, abyste rozhodl, zdali mám požádat kol. Bužgu,⁷⁷ aby napsal stručné ocenění a poučení o Michnovi jako hudebníkovi, především skladateli písní, myslím tak nanejvýš šestistránkové, a přepsal také několik ukázek písní (hudebně nejzdařilejších) v moderní notaci.⁷⁸ Požádal bych ho pak, aby to udělal co nejdříve. Ale stejně by to nespěchalo, byla by to příloha k edici.

Pokud se týče typografické úpravy, rozhodl jsem jenom a předepsal některé zásadní věci (co sázet kurzívou, prostrkaně, polotučně, verzálkami, petitem), jinak ponechávám na tiskárně a jejím výtvarném poradci, aby si sama určila druh písma a také úpravu titulního listu, titulních listů jednotlivých Michnových kancionálů apod., rovněž nadpisů písní, které by mohly být tištěny např. verzálkami nebo také kurzívou, které jsem použil v edici Duchovních písní Kofořmanského.⁷⁹ Ale to je záležitost víceméně grafická, ovšem také přispívá k estetickému vzhledu knihy.

Až budete mít hotov překlad mé úvodní studie a popřípadě i jiných částí, jak uznáte za vhodné, prosím, abyste mně to poslal k náhledu a ke schválení, aby se tam náhodou nevloudilo nějaké nedopatření, které by nás pak mrzelo.

⁷⁵ V edici byla nakonec přeložena do němčiny pouze Škarkova úvodní studie pod názvem *Das dichterische Werk des Adam Michna von Otradovic*.

⁷⁶ Slovo „jazykovou“ podtrženo, zřejmě rukou Čyževského (jde o jiné pero, než kterým se podepsal Škarka).

⁷⁷ Jaroslav Bužga (nar. 1930), muzikolog, přední znalec české barokní hudby; byl v dané době téměř jediným hudebním historikem, který se Michnovou hudbou badatelsky zabýval (viz jeho stať *Der tschechische Barockkomponist Adam Michna z Otradovic*. In: *Festschrift für Heinrich Besseler*, Leipzig 1961, s. 305–315).

⁷⁸ Pojednání o hudební stránce Michnových písní ani notová příloha ovšem nakonec do edice zařazeny nebyly.

⁷⁹ Jan Amos Komenský: *Duchovní písně*, ed. Antonín Škarka (Vyšehrad, Praha 1952).

Nevím ovšem, jak plánujete tisk mého Michny. Bylo by dobré, kdyby mohl vyjít co nejdříve, aby nás nepředěšlo vydání Rosova Lypirona, které pro naše Památky staré literatury české připravili prof. Hrabák a Zd. Tichá.⁸⁰ Rosa ovšem nemůže Michnovi, skutečnému umělci a básníkovi, konkurovat. Ale šlo by jaksi o věc prestižní: že s barokním bádáním, o které se nyní projevuje oživený zájem, začínala by naše edice. Poněvadž sazba i korektury budou dosti náročné, mohlo by se začít s vlastním textem, který budu muset v korekturách znovu srovnat s originály. Prosil bych Vás proto, abyste mně zajistil v tiskárně postupné a včasné zasílání korektur, abych je mohl při tak významné edici (budou ji Vám myslím u nás závidět) odpovědně zvládnout. Jak jste se již v jednom svém dopise zmínil, náš Michna mohl by být zajímavou a cennou ozdobou chystaného pražského slavistického sjezdu.⁸¹

Naznačoval jste také v jednom svém dopise, že se chystáte do Prahy. To až na ten sjezd, nebo dříve?⁸² Upřímně jsem se z této Vaší zprávy potěšil. Tak by se tedy přece konečně jednou uskutečnila naše první osobní schůzka (ačkoliv se známe už tak dlouho), když se nám ta předpokládaná v Halle r. 1945 zhatila.⁸³

Těším se proto na tuto Vaši návštěvu i na Vaše zprávy o zaslaném rukopise a srdečně vzpomínám a zdravím

Váš

Ant. Škarka

V Praze dne 21. dubna 1966

⁸⁰ Zdeňka Tichá (ed.): *Smutní kavaleři o lásce*, úvod Josef Hrabák. Academia, Praha 1968 (součástí edice je nejen Rosův *Discursus Lypirona*, ale také soubor anonymních milostných písňových textů *Sborničku Anny Vitanovské*).

⁸¹ Viz pozn. 59. Škarkovu michnovskou edici se do pražského slavistického sjezdu skutečně podařilo vydat a byla na něm prezentována s dalšími knižními tituly Finkova nakladatelství (viz Škarkův dopis z 29. 6. 1968).

⁸² Viz Čyževského dopis z 8. 2. 1966. Čyževskij do Prahy přijel právě až na slavistický sjezd v srpnu 1968.

⁸³ Čyževskij působil na hallské univerzitě od r. 1932 do r. 1945, kdy byl z Halle nad Sálou nucen uprchnout před blížící se Rudou armádou. Jak je zřejmé z dochované korespondence (viz zejména Škarkovy dopisy z 2. 6. a 3. 7. 1967), Škarka se s Čyževským nakonec poprvé osobně setkal v červnu 1967 v Heidelbergu, kam ho Čyževskij pozval na přednáškový pobyt na univerzitě.